

Abonda con repasa-los manuais de historia da literatura galega para comprobar que a presenza feminina de certo relevo queda limitada a unha figura sobranceira, Rosalía de Castro, que logo foi acompañándose de Pura Vázquez, Luz Pozo Garza, Xohana Torres ou María Xosé Queizán. Poucas máis son as escritoras galegas de antes de 1976 que tiveron acceso ó recoñecemento xeral. Certamente este mangado de nomes é máis ben cativoiro en comparación coa longa restra de autores masculinos, pero resulta moito máis rechamante se o comparamos co grande pulo que está a te-la poesía de muller hoxe en día; un pulo moito maior ca noutros xéneros, e aínda así moi por detrás da literatura infantil e da crítica literaria. A presenza destacada da muller nestes ámbitos lévanos, necesariamente, a constata-lo efecto espello que se produce entre a súa situación social e os xéneros literarios ós que semella ter un acceso máis doado. É evidente que a súa forte implantación no mundo do ensino ten moito que ver na súa participación na literatura infantil e xuvenil, no que hai unha certa normalidade da escrita feminina, pero que ata hai ben pouco non significaba máis que participar nun xénero infravalorado, polo que a muller seguía a manter un estatus marxinal na escrita. Tamén o ensino inflúe na súa presenza dentro da crítica literaria, ó que cómpre engadir ademais o proceso de recuperación crítica que está a vivi-lo sistema literario galego en xeral, que desde os anos oitenta camiña cara a unha normalidade que propiciou a aparición de moitas coleccións de crítica e historia da literatura cos que enche-los múltiples ocos dos que adoecía, e que coincidiu coa crecente presenza da muller en tódolos ámbitos.

O caso da poesía é algo diferente porque neste xénero é onde atopamos unha tradición máis sólida de escritoras, pero isto non abonda para explicar a aparición renovadora e vangardista das poetas que comezan a publicar nos anos oitenta e noventa. Ó meu ver, os motivos desta predilec-

ción só se entenden cando se fai unha interpretación integral de tódolos aspectos que participan no produto literario: o texto de seu, a adscrición a un xénero determinado e o que iso significa no contrato co lector, as súas relacións co sistema literario, a súa aportación ó discurso ó que pertence (sincrónica e diacronicamente), a súa relación coas ideoloxías, etc. Claro que é posible limitarse a unha interpretación socioliteraria da irrupción da muller na poesía galega, pero esta análise, que nos aporta datos de interese, non fai máis que recuncar nunha realidade na que a muller está aínda moi lonxe de acadala igualdade de oportunidades, e, polo tanto, acabaría callando nun estudio negativo que podería levarnos a formulacións tan falsas como que a poesía se axeita mellor á muller cá narrativa e ó teatro. E isto podería impedirnos unha valoración axeitada dos textos.

Nun momento no que as fronteiras entre xéneros literarios son cada vez máis difusas e mesmo hai quen agoira a súa desaparición, as poetas galegas irrompen con grande orixinalidade e forza nos camiños do verso, facendo apostas rupturistas, provocadoras e que, implicitamente, reafirman a necesidade da poesía como xénero literario diferenciado (e quede claro que non creo na idea monolítica dos xéneros). Aínda hai quen mantén a hipótese que realaciona a elección da poesía como discurso máis habitual da muller co ámbito do privado, no que tradicionalmente estaba relegada a muller. Estas explicacións poderíanse aplicar con matizacións a outros momentos históricos, pero coido que son completamente desaxeitadas se se queren aplicar ó momento actual, no que social e literariamente a muller ten unha situación ben diferente.

O contrato apriorístico que se establece entre un xénero literario determinado e o lector fai que este se predispóna a recibilo texto de maneiras diferentes. Pois ben, nese contrato variable entre lector e literatura, a poesía ofrece unha dobre posibilidade. Por unha banda, é o vehículo da

verdade, xa que logo, do verdadeiro coñecemento, e este pode manifestarse como unha revelación ou como un berro.

¡ESCOITÁDEME!

*fixenme poeta
interpreto os designios
voces oraculares que van da luz ao obscuro
porque queren ir
e volven
das tebras á luz
como lóstregos cegadores.
Baixei á cripta e rescatei o verbo.
Son poeta e decido coa palabra
o ser e o non ser.*

María Xosé Queizán,
Metáfora da metáfora, 1991

*Como se eu fose deus, a xornaleira
que traballa os leiróns, poda o limoeiro
e ao mundo resta dor como quen roza un monte.
Ao ordenar estes días, estes versos,
como se o mesmo fosen a palabra e o acto*

Pilar Pallarés,
Libro das devoracións, 1996

Pero, paradoxalmente, a poesía tamén se lle presenta ó lector nese contrato previo como a expresión do sentimento individual e subxectivo. Se este valor o levamos ás súas últimas consecuencias veremos como non é preciso caer no sentimentalismo para que se convirta nun medio de expresión privilexiado para as mulleres.

RITOS DE RESISTENCIA

Isto é poesía, un ruído provocado. Non ornameto sonoro, arabesco para as pontas dos dedos: incesáris encaixes para a alma dormir ou sentir a levedeza da onda cando apenas chega a romper. Provocación de boca con fame, isto. E a fame adormece ou reclama.

Fronte á rutina, o rito da palabra tensa a pel do mundo: un tambor que desperta. A pel estremece-se porque recoñece a morte que baila fóra da tumba.

Isto é tamén unha muller que resiste.

Luísa Villalta,
Ruído, 1995

O individualismo permítelle empregar unha voz inequivocamente feminina, que as autoras se encargan de pór ben de manifesto, fronte á ambigüidade que representa a voz masculina, que adoitado se emprega para designar indistintamente a homes e mulleres. E a subxectividade ofrece a posibilidade de articular imaxinarios novos e alleos á lóxica imposta, e ademais invita á introducción dos elementos máis cotiáns no discurso literario. Por iso aparecen con tanta insistencia os labores tradicionalmente femininos rompendo o código tradicional poético, para subvertilo e reapropiarse del.

*Miña nai traballa nunha fábrica de conservas.
Un día miña nai díxome:
o amor é unha sardiña en lata. ¿Tú sabes?
Cómo se preparan as conservas
en lata?
Un día miña nai díxome: o amor é unha obra de arte
en lata.*

Luísa Castro,
Baleas e baleas, 1988

*Invadíuseme a vida de cueiros e biberóns,
de roupiñas pequenas e xoguetes de cores,
de risas, choros, agarimos, agarimos.*

Xela Arias,
Darío a diario, 1996

A procura da poesía como expresión do coñecemento e a revelación confírelle un carácter sobrehumano que serve para edificar novas cosmovisións. Por iso recupera-la palabra vén a ser como apropiarse dos ladrillos e dos perpiaños cos que se vai traballar. E esa é unha das grandes teimas desta poesía, que está empeñada en reivindicar unha linguaxe nova e específica na que a muller poida expresa-la súa nova escala de valores, tanto no ámbito social como no ámbito privado, e nos seus textos falan insistentemente da palabra que perderon, da palabra que recuperaron ou da palabra que materializa o seu novo imaxinario, o seu desexo.

*Procuramos no fondo da entraña
tódalas sombras da pantasma,
o desterro da bruxa...
a soidade da princesa...
a derrota da amazona...*

*Deixamos pegadas de sangue
nas alleas terras da palabra.*

Ana Romani,
Das últimas mareas, 1994

*No meu soño non son a mociña de abril
non son a princesa de Aquitania
non sei patinar
non teño laíde
non son Santa Gúdula
non son Ilduara Eriz.*

*Ninguén caza no bosque o xabarín
ninguén adornará a testa coa esmeralda do faisán.*

*Na miña escrita son astronauta nunha noite de verán
(astronauta en circuíto simulado)
do meu costado brotan algas
do meu escafandro un milleiro de pardaus.*

*Non son ave
nen estela que cruza o río*

Chus Pato,
Heloísa, 1994

Nesta recuperación da palabra interveñen dous mecanismos igual de importantes. Por unha banda a reapropiación do imaxinario tradicional para reviralo e construír un novo, por outra, a provocación e a subversión da propia linguaxe como forma expresiva. Neste labor a poesía ofrece a posibilidade de crear mecanismos de lóxica interna individuais, subxectivos e puntuais, daquela, formar configuracións semánticas e sintácticas novas é moito máis doado neste xénero ca noutros.

Velaí están as poetas máis novas apoderándose da poesía e obrigando a reparar na súa heteroxeneidade de propostas, e malia todo, nunha aposta decidida pola poesía de dobre compromiso xenérico e nacional: Isolda Santiago, Marta Dacosta, Anxos Romeo, Yolanda Castaño, Olga Novo, Lupe Gómez, Cristina Cabada, Emma Couceiro, Cristal Méndez, Mónica Gómez... A escolla da poesía como espacio para ocupa-la palabra non é casual, como tentei demostrar. E aínda máis, sospeito que responde a unha estratexia organizada conscientemente e alimentada con esta canteira poderosa e prometedora.